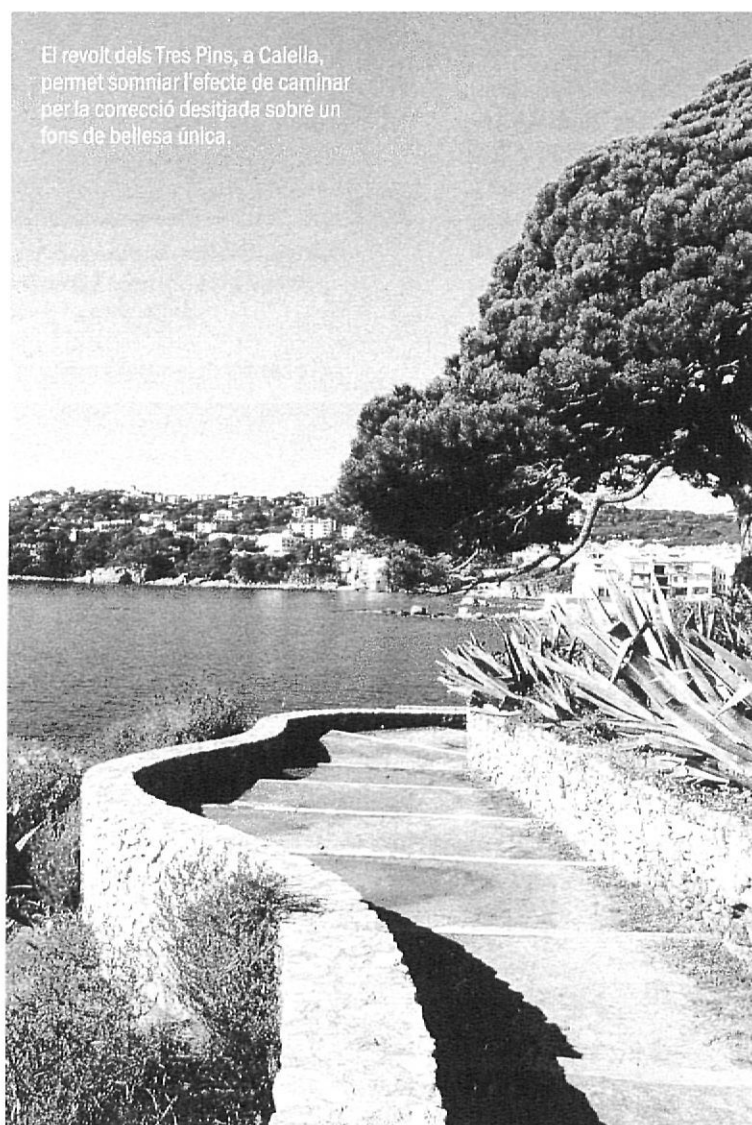

Territori

Els camins de ronda de la Costa Brava

Jordi Dalmau

Reportatge fotogràfic: Jordi S. Carrera

El revolt dels Tres Pins, a Calella, permet somniar l'efecte de caminar per la correcció desitjada sobre un fons de bellesa única.

Provinents d'un passat llunyà i imprecís, com si fossin l'ombra i la presència alhora dels avantpassats, això és, l'ancestral, allò que ja no s'ha d'inventar perquè, posats a l'intent, acabaríem per malmetre-ho. Així són els camins incomptables que van amunt i avall del país i el ressegueixen amb parsimònia pels indrets més recòndits. N'hi ha que solquen la terra més a tocar del mar, i que permeten contemplar-lo a la marxa més humana de totes, que és anar a peu. El senyor diccionari encara s'entesta a dir que un camí de ronda és aquell passadís resguardat de l'atac enemic que hom construïa al llarg de les muralles d'un clos fortificat. Però aquestes comarques han donat, a més, el nom de camí de ronda a aquella humilitat de pas que voreja la costa, per més que s'hagin de salvar desnivells. Així doncs, aquí hem sabut «pacificar» el nom, canviant-li el to bèl·lic, vermellós, per un àmbit de pau amb una irrepetible gamma de terres, sienes, ocres i blaus que és capaç d'enamorar les sensibilitats més exigents.

Camins al peu de la lletra

El passat llunyà dels camins de ronda litoral compta amb uns documents literaris d'antologia. Entre molts, l'obra de Josep Pla, concretament *El quadern gris* i *El meu país*, ens permeten saber unes primeres notícies dels usuaris pràctics dels nostres camins actuals:

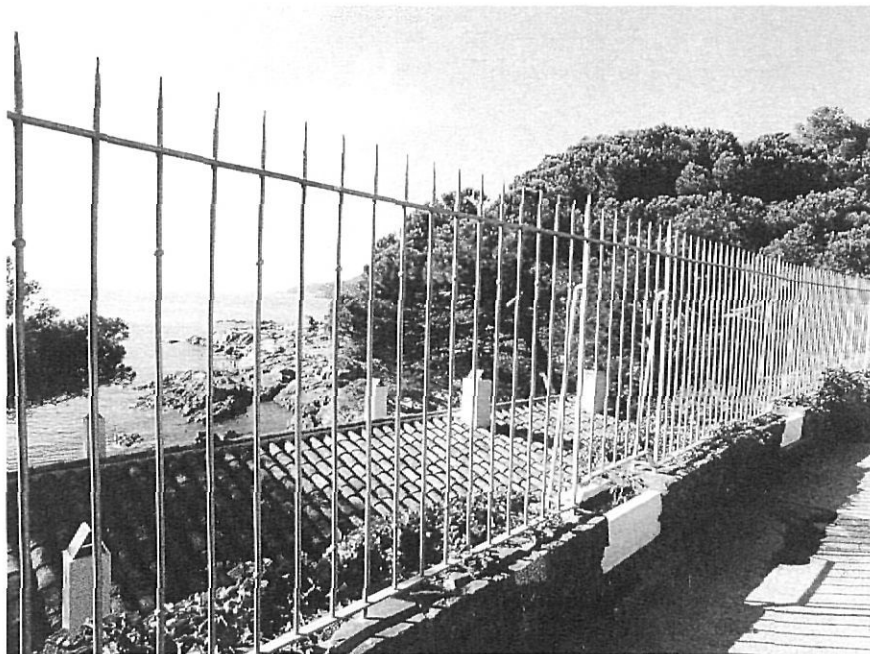
«El palafugellenc tendeix a buscar la companyia del mar, a freqüentar el litoral del terme i de Begur. És un fet antiquíssim, lligat amb les formes de l'esperit de la població més arcaïques. El mar satisfà la nostra tendència contemplativa. Calella, Llafranc, Tamariu, Aigua-xellida, Aiguablava i Fornells no són mers indrets geogràfics: són trossos de la nostra íntima personalitat».

«Els diumenges baixen a aquestes cales els caçadors i la gent de l'àpat. A l'hora que el sol és més alt, sobre el bleix de les onades se sent un sorollet de culleres i forquilles i de plats que encanta».

«A dalt de tot, a la terra més magra hi ha unes oliveres velles. Al capdavant la vinya toca el corriol dels carrabiners. El corriol és una cinta blanca que fa unes giragonses dolces sobre el penya-segat que dóna al mar. Passant-hi, se sent la fortor d'alga i de fonoll marí».

«La muntanya de Sant Sebastià és plena de boletaires. La geologia vertical i crua m'aclapara. A nord fa de més bon mirar: el cap de Begur, de color plom clar; Aigua-xellida, rosada; Tamariu, sobre el verd fosc dels pins. Les vinyes roges, d'un roig madur, oliós, empastat. A ponent tot es desfà en suc de taronja».

La visió poètica de Salvat Papasseit és igualment il·luminadora: «Dóna'm la mà que anirem per

Al camí de Llafranc a Calella una finca s'ha quedat fora del mapa. Està donant la cara al mar i l'esquena al paisatge dels barrots. Si la cala no tingués nom se'n podria dir l'Empresonada.

la riba ben a la vora del mar bategant, tindrem la mida de totes les coses només en dir-nos que ens seguim amant».

Les citacions ens ajuden a dibuixar el perfil divers de l'animació humana que deixa als camins i caminets el millor testimoni de vida, com a autèntic emblema d'una suprema llibertat de l'individu i del poble. Així vàrem heretar aquests camins, un entranyable patrimoni. La lletra a peu de camí pot fer-nos pensar que aquell esperit obert ha de ser el seu millor defensor quan aquest patrimoni públic se sent amenaçat o perjudicat per unes propietats que algú s'obstina a mantenir tancadament privades.

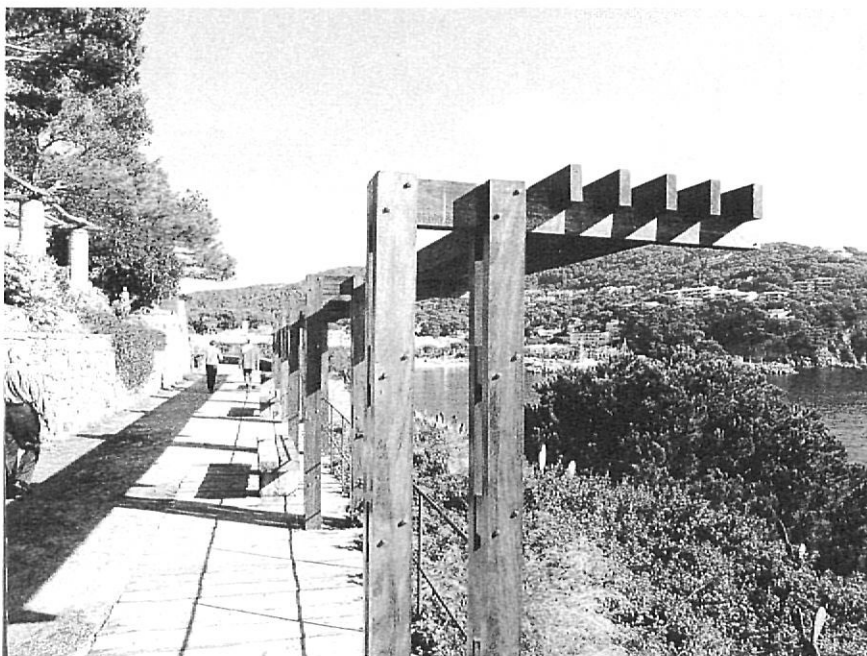
Camins o passeigs?

En iniciar la nostra ronda cal aclarir i diferenciar. El camí, sense floritures, és l'essència de la senzillesa, amb perill de desdibuixar-se i tot, per mil coses que li poden passar al terreny. Podria ser aquesta una de les lectures que ens ofereix un poeta quan avisa que no hi ha camí, que es fa camí tot caminant.

Els camins de ronda són, per si mateixos, humils i fràgils, perquè

són naturals, tant com poden ser-ho. Quan és necessari, la mà de l'home hi realitza una intervenció que ha de ser un exemple de discreció, sense voler eclipsar mai la senzilla naturalitat del paratge caminat. Abans de ser camí ha de ser fidel al seu origen lingüístic, que és «tira de terreny més o menys ampla per transitar-hi». És així que els vertaders camins de ronda de la Costa Brava no es preocupen de la seva amplada. Una tira de terreny és suficient.

Arriben un dia les voluntats de superació i els desitjos del renom i alguns camins adquireixen una certa escenografia elaborada que deixa enrere l'ancestral humilitat dels vells camins. La «construcció» del camí de ronda de S'Agaró és de l'any 1940 i complementa la urbanització iniciada el 1924 per Josep Ensesa i Gubert, propietari, i Rafel Masó i Valentí, arquitecte. L'obra del 1940 és de l'arquitecte Francesc Folguera, autor també de la lògia de Senya Blanca, amb clara influència de l'arquitecte florentí del segle XV Brunelleschi. Així doncs, l'admiració de la natural grandesa del mar es pot alternar, també, amb una mirada cap a la grandiositat feta construir pel pro-

Quelcom de superflu també s'ha construït, mirant a Llafranc, i deixa pensar que la repartició dels miraments no és equitativa al llarg de la Costa Brava.

pietari del terreny. El camí de ronda de Llafranc a Calella de Palafrugell ha rebut un excel·lent tractament tant a la seva construcció com a la seva recent restauració. Inaugurada aquesta el 1995, va costar 42,7 milions.

Ambdues són construccions de gran interès que constitueixen, evidentment, un patrimoni turístic de primer ordre. Però la seva mateixa exuberància de passeigs selectes fa pensar que avui tenim camins de primera i camins que s'estan perdent.

Recuperar el camí

Tornar al camí és recuperar les íntimes personalitats geogràfiques, és imaginar-hi el caçador, el boletaire, els enamorats, la gent de l'àpat i l'antic carrabiner. És parlar d'un bocí de territori singular. Llarg, això sí, perquè la Costa Brava fa 130 km, dels quals no tots són «braus» en el sentit estricte, però sí que tots han de ser transitables, i a vegades la realitat és molt diferent. I cal denunciar-ho.

Primerament ens hem de preguntar què és la costa. Per als gironins la costa és la Costa Brava, amb totes les majúscules de l'estimació.

Per a l'Estat espanyol és una peça del patrimoni plural, per damunt de les autonomies. «Las costas» esdevenen el límit exterior lligat al concepte de defensa militar tradicional. I com a possessió seva n'ha de fer matèria de legislació. La vigent Llei de Costes és del 28 de juliol de 1988 i es refereix als 7.880 km de territori estatal que toca el mar, que és, justament, on

es registren els més grans augments de població, amb tota la incidència que això suposa en alteració i desfiguració del territori.

La Llei de Costes actual reconeix que massa sovint s'ha produït la desnaturalització de sectors del domini públic litoral amb excessos de la propietat privada, atorgament de concessions i deteriorament d'accessos en perjudici de l'ús públic. També assenyala una servitud de protecció del domini públic maritimoterrestre sobre una zona de 100 metres amidada terra endins des del límit interior de la ribera del mar. Són els articles de 23 a 26. En els primers 20 metres d'aquesta franja no s'hi poden realitzar tancaments i s'hi prohibeixen edificacions, vies de transport, línies d'alta tensió i tanques de publicitat. L'article 27 regula la servitud de pas, que recau sobre una franja de 6 metres comptats terra endins, igualment a

El paratge de la Roncadora, a Aigua-xel·lida, té un camí de ronda construït i cedit per la generositat d'un propietari. Tot un model que cal agrair.

Per si mateixos, els camins de ronda són humils i fràgils, perquè són naturals, tant com podem ser-ho.

partir del límit interior de la ribera del mar. En alguns llocs preveu la llei que l'amplada pugui arribar als 20 metres, segons el relleu del terreny. Fent aterrar més els conceptes, el passejant observa la col·locació d'unes fites cilíndriques i blanques que porten una numeració correlativa. La primera sorpresa del vianant és que en moltes ocasions aquestes han desaparegut del seu lloc o hi falten números. Les fites, d'una a l'altra i en línia recta, delimiten la frontera entre la zona maritimoterrestre que pertany al domini de l'Estat espanyol i el que és començament de la propietat privada. Tampoc no és una disposició moderna, perquè ja Alfons X el Savi, rei de Castella, havia deixat escrit a les seves *Siete Partidas* (segle XIII) que «el mar y su ribera son propiedad de todas las criaturas vivas».

Quan es parla de servitud de pas es reconeix la propietat, però el propietari té obligació de cedir-ne algun ús. En el cas dels camins de ronda el que es reivindica és, únicament, el pas sense tanques ni obstacles. Els metres assenyalats per la llei poden ser suficients per mantenir un camí.

Transgressions que es podrien numerar

Si les fites marítimes porten una ordenada numeració, també es podrien numerar les transgressions de la Llei de Costes, i formarien un vertader àlbum del desordre. Com que els legisladors ja coneixen la naturalesa humana, sempre calculadora i picaresca, a cada llei es preveuen les corresponents infraccions i sancions. Es considera infracció greu (art. 91) l'alteració de fites de les partions i la interrupció dels accessos públics al mar i de la servi-

tud de pas, entre d'altres. Les multes (art. 97 a 99) es fixen entre els cinc milions i els dos-cents milions de pessetes, i podran ser imposades per l'Administració de l'Estat, amb facultats que van des de caps de servei perifèric fins a delegats del govern, ministre i consell de ministres. Però des de l'entrada en vigència de la Llei de Costes del 1988, poquíssimes infraccions han sigut multades a la Costa Brava i, encara, la via del recurs sol ser desfavorable al propietari; això sí, la consciència popular diu que la solució no hauria pas de ser la multa, sinó l'acte de restitució.

Al final dels anys 70, uns ciutadans de Palafrugell encapçalats per Josep Granés i Enric Carreras van començar a preocupar-se pels camins de ronda maltractats, i concretament pel Pinell. Les inquietuds van prendre forma de lluita formalment legal, i es va instar les Administracions a posar ordre i respectar els camins de ronda. Aquell grup inicial va donar a conèixer els seus objectius a d'altres poblacions de costa afectades per la mateixa problemàtica, i va rebre l'adhesió de gent preocupada de Lloret de Mar i Tossa. El grup de Palafrugell passà a constituir-se en Associació

La fita blanca és el testimoni silenciós d'una edificació que vulnera el pas de la senzillesa.

d'Amics de la Unesco de Palafrugell i continuà la lluita des de la seu i el segell de l'entitat. A Lloret hi treballava el grup Defensa del Medi Ambient, DEMALL, que l'any 1991 evolucionà cap a la nova entitat DEMALL-Club d'Amics de la Unesco de Lloret de Mar. A Tossa, des del 1992, el Club d'Amics de la Unesco realitza tasques semblants de conscienciació i actuació, conjuntament amb altres entitats com les d'excursionisme. Al llarg de la costa hi ha una gent agermanada per un objectiu comú, com atentes torres de guaita per alertar dels perills que amenacen la fragilitat dels camins de ronda, massa sovint víctimes d'una moderna pirateria.

Hi ha dos tipus diferents de perill, als camins de ronda, que són els deterioraments i les transgressions. Ambdós són denunciabls, si bé en cada cas els tractaments i les esperances d'èxit porten un ritme de gestió diferent. La zona de transgressions més greus sol coincidir amb la Costa Brava centre, per la seva gran densitat de territori urbanitzat. Quant als deterioraments, acostumen a tenir lloc on el relleu suporta una vegetació més escassa i els camins de ronda queden desabrigats i desprotegits; és aquí on els respectius ajuntaments haurien de fer directament les tasques de conservació, i aquestes sovint són abandonades a la indiferència o escassetat dels pressupostos municipals.

Sense ànim de fer un inventari exhaustiu de les denúncies que recauen sobre diversos sectors d'alguns camins de ronda, podem acostar-nos a alguns indrets que

Ni el tancat no deixa lloc al dubte, ni el lloc no dona oportunitat al corriol. El caminant es pregunta per què les infraccions fan arrels a la terra de la impunitat.

representen unes fites negres dintre el conjunt:

La tanca d'una urbanització privada barra el camí de Tossa a cala Morisca. De Lloret a la platja de Fanals el camí troba l'obstacle d'una gran finca particular, molt particular. El camí que vorejaria la cala Gran, també a Lloret de Mar, topa amb un portal de ferro que ara és obert ara és tancat, segons el caprici del seu propietari. A tocar de cala

Cristus, el camí de Sant Antoni de Calonge a Platja d'Aro segueix per un infecte túnel de 20 metres de llarg, baix de sostre, estret, fosc i fastigós, perquè a sobre seu hi ha les instal·lacions d'un càmping que no cedeix el pas a cel obert. A les guies excursionistes hi apareix un sender de gran recorregut, el SGR 92, conegut també per sender mediterrani, que transcorre de Portbou a Ulldecona per la costa; compren, doncs, tota la Costa Brava, però tot és sobre el paper, perquè el camí només existeix a trossets; curiosament, aquest SGR 92 va ser inaugurat a Santa Coloma de Gramenet (?). De gran densitat conflictiva resulten els camins a Palamós i Palafrugell, on diversos noms poden portar una sorpresa desagradable, com els de Terme, cala Sanià, Castell, cala Roig, cala Pedrosa. El camí de Pinell a Llafranc és una contínua font de discòrdia, tot i l'activa intervenció de parlamentaris catalans enfront de l'Estat espanyol; aquest camí alliberaria el nus que impedeix un futur enllaç de Llafranc amb el far de Sant Sebastià, mitjançant una prolongació per Torre del Pinell a l'alçada de la cala d'en Roqué. Hi ha hagut una fatal desaparició, la de l'ancestral camí de cap de Planes. Persisteix un inconcebible tanca-

Després de la tanca il·legal ha vingut l'embardissada, l'erosió i la deixadesa administrativa al camí del Pinell. La Llei de Costes és mandrosa, com una mica de sol de tardor que no acaba d'escalfar.

Hi ha dos tipus diferents de perill als camins de ronda: els deterioraments i les transgressions.

ment del camí del penya-segat de cap Roig, al jardí botànic de cal Rus, sota la pobra excusa que allí es troben les tombes de Nicholas Woevodski i la seva esposa, Dorothy Webster; raó de més per fer-hi passar el camí i així retre homenatge als creadors del jardí botànic. A Sa Riera, Begur, comença a Port d'es Pi un camí que portaria a Aiguafreda, però poc després de la reserva marina de Ses Negres el vianant posaria la vida en perill si s'obstinés a continuar. Al sector d'Aigua-xel·lida es dona el cas que una de les puntes sortints del litoral és a la venda, per 37 milions, per part d'una agència immobiliària amb llum i taquígrafs. El camí del Golfet fins a Castell és un seguit de punts tancats al pas. Cap al nord, a l'Esca-

Atrevir-se a fer certs camins de ronda, com el del Pinell, seria una mena d'esport d'aventura, sempre agosarat, com l'exercici del fotògraf per oferir-ne la prova documental.

la, hi ha el camí de la Clota a punta Montgó per illa Mateua, que presenta només restes del que havia sigut i culmina amb un lliurament total als peus de la propietat privada. Resta per veure l'enfocament que la gestió del Parc Natural del Cap de Creus donarà a les diligències dels camins de ronda d'aquella zona; esperem que la preservació no aparti dels seus objectius la qüestió que avui ens ocupa, que —ho anem repetint— són els camins de la humilitat i de la discreció geogràfiques.

L'estil de treball de l'Associació Amics de la Unesco de Palafrugell és apel·lar sempre a la mediació entre les administracions, Generalitat de Catalunya i Ministerio de Medio Ambiente del govern central. Actualment, Medio Ambiente ha anunciat que té redactats uns projectes concrets d'obres, que són: camí de ronda de Port de la Selva a Cau del Llop, Llançà; camí de Roses a la platja de Canyelles Petites, i camí de la Clota a punta Montgó, a l'Esca-

Una de les últimes actuacions dels Amics de la Unesco

La imatge de la vegetació punxant i no demanada és aquí més expressiva que les mil paraules de la Llei de Costes. Serà qüestió de mantenir l'esperança tot resseguint mentalment l'enranyable paret dels besavis...

de Palafrugell ha estat una carta adreçada al conseller de Política Territorial i obres Públiques, Pere Macias, demanant més consideració per tots els camins de ronda de la Costa Brava, de Blanes a Portbou; a la carta se li comunica que a l'assemblea general de la Federació Catalana d'Associacions i Clubs Unesco, celebrada el passat 1 d'abril del 2000 a Girona, es va aprovar per unanimitat dels 40 delegats assistents una proposta de defensa dels camins de ronda compresos dintre els 130 km de Blanes a Portbou. El mateix conseller havia ja rebut una punyent interpel·lació sobre els propòsits de la Generalitat envers uns trams concrets, els d'Aigua Blava, Aigua-xel·lida, Tamariu, cala Roig, cala Pedrosa, cala del Cau, Pinell, Golfet, jardí botànic de Cap-roig, cala del Vedell, cala del Crit i Castell.

Fruit d'aquesta carta i segons les últimes informacions, el conseller ha demanat al ministre de Medi Ambient, Jaume Matas, que el govern central de l'Estat espanyol realitzi la deguda inversió per recuperar els antics camins de ronda de la totalitat de la Costa Brava, en una acció coordinada i concertada dels dos governs, central i autonòmic.

Simultàniament, els parlamentaris gironins tenen a la taula l'objectiu de presentar una propo-

Fer una ullada al camí des Cavalls de Menorca pot ser un bon exercici per defensar els camins de ronda de la Costa Brava.

La fita s'ha quedat clavada en contemplar la gosadia del tall del sender. Potser espera, també, que el seny torni a poder avançar per un futur camí.

sició no de llei, per ser tramitada a la comissió de Medi Ambient del Congrés de Diputats, que instaria el Govern de l'Estat a impulsar actuacions de millora als camins de ronda de la Costa Brava.

També hem d'esmentar els diferents tractaments informatius a televisió que han rebut els camins de ronda i la seva problemàtica: TVE ha realitzat un magnífic reportatge de «Gran angular», amb tota la claredat de la denúncia, d'una durada de 45 minuts, que li ha valgut un premi i un rècord d'audiència; per altra banda, TV3, «la teva», ha destinat 20 segons d'un espai comarcal a ensenyar la polèmica tanca d'una finca al passeig de ronda de Llafranc.

Mentrestant, l'aspecte positiu de la qüestió ens mostra testimonis de clara esperança, com serien, entre d'altres, una restauració que ja s'ha iniciat al camí de ronda de Torre Valentina, a Sant Antoni de Calonge, i una acció de l'entitat també ja esmentada DEMALL-

Amics de la Unesco de Lloret de Mar, que ha aconseguit de l'Ajuntament l'obra de restauració amb pedra d'un camí deteriorat, realitzada amb la col·laboració de l'INEM, que hi aporta sis treballa-

dors durant sis mesos cada any. Igualment, a Lloret de Mar, ITACA està elaborant un rigorós mapa del litoral corresponent al municipi amb localització de les incidències i infraccions de la Llei de Costes, de cara a la formalització de les pertinents denúncies. Una altra bona mostra l'ha donat una empresa hotelera a la muntanya del far de Sant Sebastià, que ha obert un camí-mirador sobre l'espadat més superb de la Costa Brava. Les accions populars, amb molta gent que «té la mida de totes les coses en dir-nos que ens seguim amant» i que sovint treballen anònimament, palesen una sensibilitat exquisida que a vegades algunes institucions semblen oblidar.

L'incansable Centre Excursionista de Catalunya ha adreçat unes quantes sortides a recórrer diversos fragments dels camins que ens ocupen; uns quants centenars d'excursionistes del CEC d'Olot i de Barcelona coneixen bé les reali-

Algun tram convida a la ciència ficció, en imaginar-nos la bellesa incalculable del paisatge...

tats de què estem parlant, i alguns documentalistes d'aquestes colles n'han elaborat precises cròniques que properament sortiran a la llum en forma de llibre.

També positiu: diu un humorista que aquestes comarques haurien de fer un monument a l'estament militar, perquè a la postguerra civil va *okupar* les hectàrees que va voler al paratge de la Clota, l'Escala i al pla de Milà, punta de les coves i cala Ferriola, a la muntanya Gran, camí de l'Estartit. Allí no varen poder-hi arribar les urpes de l'especulació del pam quadrat, i quan ara veiem aquells indrets *desokupats* obtenim imatges de costa encara natural. Els camins són de bon fer.

És impossible fer esment de tots els grups i entitats, excursionistes, ecologistes i culturals de tot ordre que volen donar a conèixer el clarobscur de la realitat dels camins de ronda. És un goig poder constatar l'existència de tants esforços, amb tanta base popular. Que sigui, tot plegat, com un solemne toc d'atenció que arribi a totes les administracions implicades, que són qui han d'escoltar les veus democràtiques.

El camí de Menorca

Podríem dir que a Menorca tenen un camí que passa per Estrasburg, a França. El camí des Cavalls volta l'illa de Menorca i fa 280 km de llarg. Les nombroses infraccions de la Llei de Costes que ha patit anaven quedant impunes, però es va promoure un moviment popular de reivindicació. Així va néixer la Coordinadora en Defensa del Camí des Cavalls, que va aplegar vuitanta entitats menorquines de tots els àmbits. Durant l'any 1997 la Coordinadora organitzava

...que podríem posseir i gaudir a cada pas, amb un irrepetible combinat de verd i blau.

excursions, cada diumenge, a diferents sectors del camí des Cavalls; algun diumenge eren un miler d'excursionistes. Amb un coixí popular tan sòlid, l'entitat va visitar el Parlament Europeu d'Estrasburg per presentar-li un voluminós informe de la qüestió. Quatre representants de la Coordinadora varen ser rebuts pel president de la comissió de Medi Ambient europeu, l'escocès Ketng Collins. Estudiad i aprovat, l'informe menorquí va ser donat a conèixer a la totalitat dels països representats a Estrasburg, amb el decidit aval comunitari. Conseqüència directa d'aquell camí polític obert a Estrasburg, la Coordinadora del Camí des Cavalls ha continuat la lluita amb més tenacitat que mai, i ara veu que la gestió és a punt de donar el seu fruit: una Llei Reguladora del Camí des Cavalls ja es troba a la fase de les esmenes finals, i se n'espera la immediata aprovació. Aquesta llei serà el producte d'una col·laboració a quatre bandes -Ministerio de Medio Ambiente, Costes, Govern Balear i Consell Insular de Menorca-, i tindrà la singularitat de superar l'esperit protector de la de Costes del 1988, espanyola, perquè arriba a

preveure, fins i tot, l'adquisició d'alguna franja costera per millorar passos del camí, adquisició que pot arribar fins a la cinquantena de metres terra endins.

Els camins de ronda de la Costa Brava, aquest conjunt de natura patrimonial de primeríssima categoria, han de rebre tota l'atenció que es mereixen. Fer una ullada als camins germans de Menorca que han passat per Estrasburg i en tornen amb les mans plenes pot ser un bon exercici de l'estímul necessari. Tot és camí, si mena a l'aconseguit. Una dita oriental avisa que els camins fàcils no van enlloc. Tots els ciutadans que lluiten per reivindicar i recuperar aquestes metres de pas tan cobejats a la vora del mar estan demostrant que més enllà de la fredor de la lletra d'una llei hi batega un esperit d'alta estimació per aquesta terra. És la crida de l'ancestral, com una projecció de l'obra dels avantpassats cap al futur que no es pot deixar tancar. És la general esperança que tots els camins han de guiar cap al restabliment del desitjat bé comú. Aleshores, com diu el poeta, podrem donar-nos la mà i dir-nos que ens seguim amant.

Jordi Dalmau és escriptor.